فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره‌ی هفتم، شماره‌ی ۲، پاییز ۹۷، صفحات ٦٦-۳۹

جایگاه فضاهای فرهنگی در طرح‌های توسعه‌ی شهری معاصر (ارزیابی مساحت و سرانه‌ی خدمات فرهنگی در طرح جامع و طرح‌های تفصیلی کلان‌شهر اصفهان)

ابوالفضل مشکینی[۱]، کیمیا قاسمی[۲]

تاریخ دریافت:۱۳۹٦/۱۱/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰٦/۱۵

چکیده

مقاله‌ی حاضر با هدف ارزیابی جایگاه فضاهای فرهنگی در طرح‌های توسعه‌ی شهری معاصر،بر آن است در ابتدا به محاسبه‌ی میزان کمبود هر یک از نیازهای فرهنگی با میزان سرانه‌ی استاندارد بپردازد؛ سپس، با استفاده از تکنیک تاپسیس، براساس سرانه‌های وضع موجود خدمات آموزشی، مذهبی، اجتماعی، گردش‌گری، تفریحی و ورزشی در طرح‌های تفصیلی، حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان را از نظر میزان دسترسی به خدمات فرهنگی رتبه‌بندی نماید. در مرحله‌ی بعد، به منظور تحلیل و ارزیابی سرانه‌های پیشنهادی در طرح جامع شهر، رابطه‌ی جمعیت شهر با سرانه و مساحت هر یک از کاربری‌های فرهنگی و رابطه‌ی مساحت و سرانه‌ی هر یک را از آن‌ها با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس مورد تحلیل قرار دهد. در نهایت در هر یک از روابط معنی‌دار شناسایی‌شده، توابع ۱۰ گانه‌ی پیش‌بینی آماری به‌دست‌آمده و با عبور از فیلترهای ۵گانه‌ی انتخاب توابع بهینه برازش منحنی، توابع مورد تأیید انتخاب گردد. نتایج حاصل از روابط رگرسیونی نشان می‌دهد که در طرح جامع شهر اصفهان، روابط و شیوه‌ی نظام‌مندی برای سرانه‌ی کاربری‌های اجتماعی، فرهنگی و ورزشی وجود نداشته است. یافته‌های این مقاله می‌تواند برای تحلیل و ارزیابی سرانه‌های پیشنهادی در طرح جامع و کاهش نابرابری در توزیع خدمات فرهنگی، مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: خدمات فرهنگی؛ طرح جامع و طرح تفصیلی؛ کلان‌شهر اصفهان؛ عدالت اجتماعی.

[۱] دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده‌ی علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران،meshkini@modares.ac.ir

[۲] پژوهش‌گر دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده‌ی علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران، (نویسنده‌ی مسئول)، k.ghasemi@modares.ac.ir

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مقدمه

یکی از موضوعات مهم در کشور را می‌توان طراحی و برنامه‌ریزی فرهنگی متناسب با ارزش‌های ایرانی و اسلامی دانست. به‌گونه‌ای که این موضوع به تناوب در متون قانونی کشور مورد توجه قرار گرفته است. به عنوان مثال در فصل نخست سیاست فرهنگی ایران آمده است:«هدف کلی سیاست فرهنگی، ارتقاء جامعه‌ی ایرانی به مقامی است که افراد آن با شناخت تمدن و فرهنگ پرارج ایران، در حفظ و گسترش آن بکوشند و با آگاهی از فرهنگ کشورهای دیگر جهان، خانواده‌ی بزرگ ایرانی را در سیر به سوی زندگانی بهتر و کمال معنوی، یاری دهند» (شورای عالی فرهنگ و هنر، ١٣٤٦: ٨٢). همچنین در برنامه‌ی عمرانی پنجم، در مقدمه‌ی برنامه‌ی بخش فرهنگ آمده است «...فرهنگ چیزی تجملی ویژه‌ی برگزیدگان یا مناطق ممتاز نیست؛ بلکه جزء غیر قابل تفکیک زندگی اجتماعی، میراث مشترک همه‌ی افراد و سرزمین‌ها، یکی از ابعاد توسعه‌ی عمومی و از عوامل اصلی توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی است و هدف آن بهبود کیفیت زندگانی است» (مجلس شورای ملی مجموعه قوانین دوره‌ی قانون‌گذاری بیست و سوم، ١٣٥٠: ٧١٠٠). در قانون برنامه‌ی چهارم توسعه نیز به توسعه‌ی فرهنگی توجه شده و یکی از فصول این قانون به توسعه‌ی فرهنگی اختصاص دارد(مجموعه‌قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ١٣٨٣: ٦٧-٥٢). در ماده‌ی ١٠٤ این برنامه، دولت مکلف است به منظور رونق اقتصاد فرهنگ، افزایش اشتغال، بهبود کیفیت کالا و خدمات، رقابت‌پذیری، خلق منابع جدید، توزیع عادلانه‌ی محصولات و خدمات فرهنگی و ایجاد بستر مناسب برای ورود به بازارهای جهانی، فرهنگ و هنر و تأمین فضاهای کافی برای عرضه‌ی محصولات فرهنگی، اقداماتی به عمل آورد. در ماده‌ی ١٥٦ به منظور استفاده از توانمندی‌های شوراهای اسلامی شهر و روستا در انجام امور دینی و فرهنگی، شوراهای مذکور علاوه بر وظایف مصرحه در قانون تشکیل آن‌ها، موظف به انجام وظایف دیگری نیز هستند که به تفصیل در این ماده آمده است. همچنین ماده‌ی ١٦١ قانون برنامه‌ی چهارم توسعه به بازسازی سینماها و مجتمع‌های فرهنگی و ساخت سینماها و مجتمع‌های فرهنگی جدید و تالارهای نمایش در شهرهایی که بیش از پانزده هزار نفر جمعیت دارند، اختصاص داد. در ماده‌ی ١٠٦، دولت مکلف است به منظور تعمیق ارزش‌ها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت ایرانی اسلامی، اعتلای معرفت دینی و توسعه‌ی فرهنگ قرآنی، اقداماتی را انجام دهد. با توجه به اهمیت گسترش فضاهای مذهبی و مساجد، ضمن حفظ اصل ساماندهی ساخت‌وساز، احیا، تعمیر و تجهیز مساجد

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

از طریق مشارکت‌های مردمی و شوراهای شهری و روستایی دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۱۶۳، موظفند طی سال‌های اجرای برنامه، یک سری اقدامات را انجام دهند. یکی از مواد فصل نهم قانون برنامه‌ی چهارم توسعه، به توسعه‌ی مفاهیم و نمادهای هویت اسلامی ایرانی، در ساختار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و علمی و نیز تعامل اثربخش میان ایران فرهنگی، تاریخی، جغرافیایی و زبانی با رویکرد توسعه‌ی پایدار تأکید دارد. همچنین در این قانون تعیین شده تا به منظور اهتمام ملی در شناسایی، حفاظت، پژوهش، مرمت، احیا، بهره‌برداری و معرفی میراث فرهنگی کشور و ارتقاء توان گردش‌گری، تولید ثروت و اشتغال‌زایی و مبادلات فرهنگی در کشور اقداماتی در طول برنامه‌ی چهارم به انجام برسد. به منظور حفظ و حراست از میراث فرهنگی کشور و مرمت و احیای بافت‌ها و بناهای تاریخی فرهنگی کشور نیز اقداماتی در برنامه‌ی چهارم توسعه لحاظ شده است. در این قانون دولت موظف است به منظور حمایت از حقوق پدیدآورندگان آثار فرهنگی، هنری، امنیت شغلی اصحاب فرهنگ و هنر و مطبوعات و اهل قلم، بسترسازی برای حضور بین‌المللی در عرصه‌های فرهنگی و هنری، اقداماتی را به عمل آورد. یکی دیگر از مواد این فصل از قانون برنامه‌ی چهارم توسعه به اصلاح ساختار تربیت بدنی، ترویج فرهنگ ورزش، توسعه‌ی کمی و کیفی دسترسی به ورزش پرورشی و همگانی و توسعه‌ی نظام استعدادیابی، تقویت حضور بخش غیر دولتی، توسعه‌ی امور پژوهشی و تربیت نیروی انسانی کیفی، اختصاص دارد.

بر همین اساس، می‌بایست یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان و مدیران شهری، نحوه‌ی توزیع و تخصیص منابع و خدمات فرهنگی به صورت عادلانه در سطح مناطق مختلف شهر باشد. موفقیت در این زمینه به وجود قوانین و سیاست‌های کلان مناسب در زمینه‌ی نحوه‌ی استفاده از زمین و هم‌چنین استفاده از روش‌های کارآمد در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه‌ی شهری و برنامه‌ریزی کاربری زمین بستگی دارد.

با وجود این، شهرهای ایران در حال حاضر با موجی از نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی دست به گریبانند؛ نابرابری‌هایی که موجب شکل‌گیری دوگانگی‌های طبقاتی در اکثر شهرها شده است. رشد و توسعه‌ی کلان‌شهر اصفهان نیز که با ابعادی شتابان و گسترده به وقوع پیوسته است با مسایل و مشکلات عدیده‌ی فرهنگی و اجتماعی روبروست و می‌بایست اصلاح و باز سازماندهی شود که پیش‌نیاز آن، انجام مطالعات و تحقیقات جامع است. بر مبنای شناسایی نیازهای فرهنگی شهرنشینان در مکان‌ها و پهنه‌های شهری و از جمله شهر اصفهان است که طراحی و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های فرهنگی در فضای شهری امکان‌پذیر می‌شود.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

برنامه‌ریزی فرهنگی برای آن که بتواند کیفیت زندگی فرهنگی را در جوامع شهرنشین غنا بخشد و ارتقاء دهد؛ چاره‌ای ندارد تا موضوعات، مؤلفه‌ها، محتواها و فعالیت‌های فرهنگی را در قالب نیازهای شهرنشینان مد نظر قرار داده و به کار گیرد. از این منظر است که پژوهش‌هایی از نوع نیازسنجی فرهنگی در طراحی و تدوین برنامه‌های فرهنگی اهمیت می‌یابد(رزاقی، ۱۳۹۵: ۱۱).

مقاله‌ی حاضر، با هدف ارزیابی جایگاه فضاهای فرهنگی در طرح‌های توسعه‌ی شهری معاصربر آن است در ابتدا میزان کمبود هر یک از نیازهای فرهنگی با میزان سرانه‌ی استاندارد را محاسبه کند؛ سپس، با استفاده از تکنیک تاپسیس، حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان را از نظر پاسخ‌گویی به نیازهای فرهنگی، رتبه‌بندی نماید. در مرحله‌ی بعد، به منظور تحلیل و ارزیابی سرانه‌های پیشنهادی در طرح جامع شهر، رابطه‌ی جمعیت شهر با سرانه و مساحت هر یک از کاربری‌های فرهنگی و رابطه‌ی مساحت و سرانه‌ی هر یک از آن‌ها را، مورد تحلیل قرار دهد. بر این مبنا، سؤال اساسی پژوهش بدین‌گونه مطرح می‌شود: فضاهای فرهنگی که دارای نقش مهمی در ساماندهی کالبدی، محوریت عملکردهای اجتماعی و معنابخشی به محیط هستند، در طرح‌های توسعه‌ی شهری چه جایگاهی دارند و در محدوده‌ی مورد مطالعه‌ی پژوهش، چگونه توزیع شده‌اند.

پیشینه‌ی پژوهش

در زمینه‌ی تحقیقات مرتبط با خدمات فرهنگی، می‌توان به تحقیقات نیازهای فرهنگی و کاربرد تکنولوژی آموزشی(سیلورمن و پریچارد، ۱۹۹۶)، نیازهای گروه‌های مدرسه‌ای، فعالیت‌های ورزشی و فرهنگی توسط مؤسسه‌ی تحقیقات خیابان بازار(تحقیقات خیابان بازار، ۱۹۹۸)، چهار ویژگی سیاست توسعه‌ی فرهنگی و استدلال تأثیر این ویژگی‌ها در توسعه‌ی فرهنگی و زندگی فرهنگی محلات(رزنستین، ۲۰۱۱)، خدمات اجتماعی مکانی در آتلانتا، جورجیا با استفاده از سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی(کیس و هسورن، ۲۰۱۳)، خدمات اکوسیستم فرهنگی توسط پارک‌های شهری در چهار شهر اروپایی برلین، استکهلم، روتردام‌وسالزبورگ(برترام و ردنز، ۲۰۱۵)، ویژگی‌های چشم‌انداز فرهنگی و ارزش‌های فرهنگی آن در مناطق حفاظت‌شده‌ی یونان(ولمی، پی ککوریس، زگاریس، کارتالیس و دیموپولوس، ۲۰۱۷)، توزیع فضایی خدمات فرهنگی و تعیین سطوح برخورداری استان‌های ایران(محمودی، شاهیوندی و سلطانی، ۱۳۹۰)، سطح‌بندی و تعیین میزان نابرابری موجود از لحاظ توسعه‌ی فرهنگی میان شهرستان‌های استان

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

خراسان رضوی(سرخ‌کمال، بیرانوندزاده و زنجیرچی، ۱۳۹۰)، رتبه‌بندی مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های فرهنگی(محمدی و ایزدی، ۱۳۹۰)، تأثیرتکنولوژی اطّلاعات بر برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری(فرهنگی- تفریحی) اصفهان (مختاری ملک آبادی، ۱۳۸٤)، مقایسه‌ی درجه‌ی توسعه‌یافتگی بخش خدمات و رفاه اجتماعی استان‌های ایران طی سال‌های ۱۳۷۳ و۱۳۸۳(مولائی، ۱۳۸٦) اشاره نمود.

چارچوب نظری پژوهش

توسعه‌ی فرهنگی

در دهه‌ی ۷۰-۱۹٦۰ در کشورهای اروپایی مفاهیم و اصطلاحات جدیدی در عرصه‌ی فرهنگ، وضع و به تدریج مرسوم شد که از مهم‌ترین آن‌ها «توسعه‌ی فرهنگی و سیاست فرهنگی» است (پاپلی یزدی و رجبی سناجردی، ۱۳۸۷: ۲٤). توسعه‌ی فرهنگی، فرآیندی کیفی و ارزشی است که برای ارزیابی آن، از نشانگرهای کمی در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی برای دستیابی به اهداف توسعه در قالب کالاها و خدمات استفاده می‌شود و در این بین، آن‌چه مهم است، برنامه‌ریزی در مورد ماهیت و محتوای فعالیت‌ها و خدمات فرهنگی است که بـه طور عموم از طریق ابزارهای فرهنگی حاصل می‌شود. بدیهی است میان بعد کمی و کیفی فرهنگ، ارتباط دو سویه برقرار است؛ بعد کمی توسعه‌ی فرهنگی، شامل افزایش شمارگان کتاب، تأسیس کتابخانه‌ها، افزایش تیتراژ روزنامه‌ها و نشریات، تأسیس موزه‌ها و فضاهای فرهنگی هنری، سینما، تئاتر، تقویت رسانه‌های محلی، و بعد کیفی آن تقویت هویت‌های دینی و فرهنگی، پاسداری از آداب و رسوم، زبان، ارزش‌ها و میراث فرهنگی غیرمادی است. در واقعتنها با به‌کارگیری و استفاده‌ی منطقی و مطلوب از خدمات، کالاها و ابزارهای فرهنگی، امکان ارتقاء سطح کیفی فرهنگ امکان‌پذیر است(جوادی، ۱۳۸٤: ۱۳- ۱۱). در پژوهش حاضر بعد کمی توسعه‌ی فرهنگی مدنظر قرار گرفت و با استفاده از آن‌ها برای سطح‌بندی حوزه‌های شهری استفاده شده است.

نیازهای فرهنگی

نیازهای فرهنگی صورت‌هایی از کالاها و فعالیت‌های فرهنگی هستند که افراد طالب آنند(گیدنز، ۱۳۷٤: ۱٦). به عبارتی، نیاز فرهنگی عبارت است از تقاضای مستقیم یا داشتن استحقاق برای برخورداری از امکانات فرهنگی که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم تعیین می‌شود. این شاخص‌ها شامل ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی، مانند درجه‌ی مذهبی‌بودن، میزان اوقات

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

فراغت و میزان مشارکت است که بیان‌کننده‌ی درجه‌ی استحقاق و شایستگی مردم مناطق برای استفاده از امکانات فرهنگی معین است. به عبارت دیگر، نیازهای فرهنگی، انتظاراتی است که افراد در خصوص گذران اوقات فراغت داشته و با استفاده از ابزارها، کالاها و خدمات فرهنگی به تکمیل اوقات فراغت خود می‌پردازند. برخی از این نیازها عبارتند از: نیازهای مذهبی، نیازهای اجتماعی، نیازهای تفریحی، ورزشی، نیازهای هنری و رسانه‌ای(نیازی و گنجی، ۱۳۹۲: ٤٦-٤٥).

جایگاه سرانه‌ی کاربری‌ها در برنامه‌ریزی کاربری زمین

در فرآیند برنامه‌ریزی کاربری زمین که سامان‌دهی مکانی و فضایی فعالیت‌ها است، سرانه‌ی کاربری‌ها و روش و فرآیند تعیین آن‌ها، جایگاه کلیدی دارد(لیتمن، ۲۰۰۵). انگیزه‌ی اصلی در تعیین سرانه‌های کاربری زمین، استفاده‌ی بهینه از زمین، پاسخ‌گویی به رشد سریع شهرنشینی و تأمین نیازهای فضایی و مکانی انسان است. سرانه‌های کاربری زمین، تبلور و بیان کمی مجموعه‌ی سیاست‌ها، روش‌ها و الگوهایی هستند که برای تعیین کاربری‌ها، تقسیم اراضی، توزیع فضایی فعالیت‌ها، ضوابط منطقه‌بندی و هماهنگ‌کردن عوارض طبیعی و انسان‌ساخت با فعالیت‌ها و نیازهای شهروندان به کارگرفته می‌شوند. از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تعیین سرانه‌ها می‌توان به سطح توسعه‌یافتگی، تراکم ساختمانی، سرانه‌ی کل زمین شهری، جمعیت شهر، الگوهای طراحی شهری، نحوه‌ی تفکیک اراضی و نقش و چشم‌انداز شهر اشاره کرد(سعیدی‌رضوانیو داودپور، ۱۳۸۹؛ چپین و استوارت، ۱۹٦۵؛ چاکرابرتی، ۲۰۰۱؛ بارتون، گرنت، و گیس، ۲۰۰۳). سرانه‌ی کاربری‌ها، ارتباط تنگاتنگ با مقیاس عملکردی آن‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی دارد که در سه سطح مطرح می‌شود. سطح ملی، سطح منطقه‌ای و سطح محلی(زبردست، ۱۳۸۳: ۷۵). در ایران و در طرح‌های جامع شهری، تقسیم‌بندی‌های گوناگونی برای کاربری‌های شهری پیشنهاد شده است. به‌طور معمول، عوامل مؤثر در تعریف کاربری‌ها در سطوح محله، شهر و حومه‌ی شهری معرفی شده و انواع کاربری‌ها در مجموعه‌های مختلف دسته‌بندی می‌شوند(مهدی‌زاده، ۱۳۷۹؛ سعیدنیا، ۱۳۸۳). در این طرح‌ها، از روش‌های گوناگون برای تعیین سرانه‌ها استفاده می‌شود. در روش‌های تطبیقی، ابتدا سرانه‌ی وضع موجود محاسبه شده و سپس سرانه‌ی پیشنهادی یا مطلوب ارائه می‌شود. در روش مبتنی بر تجربه‌ی کارشناسی، به دانش و اطلاعات کارشناسان طرح، استناد می‌شود. در روش مبتنی بر نیاز، ابتدا سطح تقسیمات شهری تعریف شده و حداقل نیاز کاربری‌ها در هر رده از تقسیمات شهری مشخص می‌گردد. در روش مبتنی بر مطالعات، مجموعه‌ای از تغییرات در نقش شهر، ویژگی‌های جمعیتی و اجتماعی می‌تواند در نیازهای مربوط به کاربری‌های

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

شهر، مؤثر واقع شود. به‌طورکلی می‌توان گفت، بررسی پیشینه‌ی تحقیقات مرتبط با موضوع سرانه‌ی کاربری‌ها در طرح‌های جامع شهری ایران، نشان از خلاء جدی علمی در این زمینه دارد. از ابتدای تهیه‌ی طرح‌های جامع شهری در ایران، تلاش‌هایی برای انطباق استانداردها و معیارهای کاربری زمین شهری با شرایط کشور، به عمل آمده است. اما این تلاش‌ها و ادبیات حال حاضر در جامعه‌ی علمی و حرفه‌ای شهرسازی کشور، عمدتاً ترجمه‌ی متون غربی و نیز برداشت‌های تجربی، سلیقه‌ای و ذهنی تهیه‌کنندگان طرح‌ها است(عزیزی، ۱۳۹۲: ۲۷).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی – تحلیلی از نوع تحقیقات پیمایشی است. تجزیه‌وتحلیل اطلاعات جمع‌آوری‌شده با بهره‌گیری از مدل مورد استفاده، به‌دست آمده است.

مراحل زیر، به ترتیب، به منظور انجام پژوهش، صورت گرفته است:

۱. تهیه و گردآوری معیارهای مورد نیاز؛

۲. آماده‌سازی معیارها برای ورود به مدل مورد استفاده با استفاده از تکنیک فرآیند تحلیل شبکه‌ای[1]، جهت تعیین وزن و اهمیت آن‌ها؛

۳. به کارگیری مدل تحلیلی تاپسیس[2]جهت تحلیل پهنه‌بندی فضایی مراکز فرهنگی در حوزه‌های شهری مورد مطالعه و رتبه‌بندی آن‌ها از نظر تأمین نیازهای فرهنگی شهروندان؛

٤. ارزیابی رابطه‌ی میان جمعیت شهر با سرانه و مساحت و رابطه‌ی بین سرانه و مساحت هر یک از معیارهای مورد مطالعه از طریق نرم‌افزار اس.پی.اس.اس[3]؛

۵. تعیین توابع ۱۰گانه‌ی پیش‌بینی آماری با استفاده از آزمون رگرسیون و انتخاب توابع بهینه‌ی برازش منحنی برای هر یک از روابط معنی‌دار شناسایی‌شده.

[1]Analytical Network Process (ANP)
[2]Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS)
[3]Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

معرفی محدوده‌ی مورد مطالعه

اصفهان با جمعیتی بالغ بـر ۲۰۹٤۸٦۷ نفـر(گلستان‌نژاد، ۱۳۹۵: ٦٤) با دو محور طبیعی و فرهنگی اساس استخوان‌بندی شهر را تشکیل می‌دهد. زاینده رود در جهت غربی- شرقی به عنوان محور طبیعی و چهارباغ به عنوان یـک محـور فرهنگی که جهتی شمالی - جنوبی دارد. ناهمسانی منطقه‌بندی شهری سازمان‌های مختلف در شهر اصفهان، باعث عدم تعادل در توزیع خدمات و امکانات شهری می‌شود؛ چرا که مسئولان هر سازمانی در حیطه‌ی وظایف خود اقدام به جمع‌آوری اطلاعات می‌نمایند و از آن‌جایی که خدمات و امکانات شهری برای جمعیت ساکن در مناطق شهری ایجاد شده است؛ لذا اطلاع از کم‌وکیف جمعیت و شاخص‌های مربوط بـه آن، لازمه‌ی هر نوع برنامه‌ریزی است(شفقی،۱۳۸۱: ٤۱۷).

یافته‌های پژوهش

ارزیابی میزان تخصیص سرانه‌ی هر یک از خدمات فرهنگی نسبت به سرانه‌ی استاندارد در هر یک از حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان و رتبه‌بندی هر یک از آن‌ها براساس میزان سرانه‌ی وضع موجود

در این بخش، ابتدا سرانه‌های وضع موجود خدمات فرهنگی نسبت به میزان حداکثر سرانه‌ی استاندارد، محاسبه شد؛ تا براساس نتایج به‌دست‌آمده به نیازسنجی و تعیین اولویت پاسخ به هر یک از آن‌ها پراخته شود. نتایج حاصل نشان می‌دهد میزان سرانه‌ی اختصاص یافته به کاربری مذهبی در حوزه‌های شرق، جنوب، غرب و مرکز و کاربری آموزشی حوزه‌ی جنوب از سهم بیش‌تر و سایر کاربری‌ها در حوزه‌های شهری مورد مطالعه، از سهم کم‌تری نسبت به میزان سرانه‌ی استاندارد برخوردار هستند؛ به عبارتی می‌توان گفت، نتایج نسبت به‌دست‌آمده نشان می‌دهد سرانه‌ی خدمات فرهنگی اختصاص‌یافته به هر یک از حوزه‌های شهری، در شرایط مطلوبی قرار ندارند و کاربری آموزشی به جز حوزه‌ی جنوب که بیش‌تر از میزان سرانه‌ی استاندارد می‌باشد، در سایر حوزه‌ها از میزان کمبود بیش‌تری نسبت به سایر کاربری‌ها برخوردار هستند؛ لذا می‌بایست سیاست توسعه با در نظر گرفتن میزان کمبود هر یک از کاربری‌های وضع موجود نسبت به سرانه‌ی استاندارد به ترتیب اولویت، مورد توجه قرار گیرد(جدول شماره‌ی ۱).

در بخش بعدی به رتبه‌بندی هر یک از حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان از منظر دسترسی به خدمات فرهنگی پرداخته می‌شود؛ لذا بدین‌منظور سرانه‌ی هر یک از معیارها براساس آخرین

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

اطلاعات موجود در طرح تفصیلی کلان‌شهر اصفهان[۱] در ۵ حوزه‌ی شمالی، شرقی، جنوبی، غربی و مرکزی، گردآوری(جدول شماره‌ی ۲) و به تشکیل ماتریس داده‌ها(جدول شماره‌ی ۳)، به منظور قابل مقایسه شدن مقیاس‌های مختلف اندازه‌گیری ماتریس تصمیم‌گیری که واحدهای سنجش متفاوت دارند، به استانداردنمودن شاخص‌ها پرداخته شد. سپس برای هر معیار به‌کارگرفته‌شده در این پژوهش براساس روش فرآیند تحلیل شبکه‌ای وزن داده شد(جدول شماره‌ی ٤). در ادامه با استفاده از اوزان به‌دست‌آمده برای هر یک از معیارها، به تشکیل ماتریس استاندرد وزنی پرداخته شد(جدول شماره‌ی ٦) سپس با هدف تعیین مجموع نقاط ایده‌آل مثبت، برای هر شاخص، بیش‌ترین مقدار عددی آن و به منظور دستیابی به مجموع ایده‌آل منفی، کم‌ترین مقدار عددی آن کسر می‌شود(جدول شماره‌ی ۷)؛ این عمل برای همه‌ی شاخص‌ها صورت می‌گیرد تا فاصله از ایده‌آل مثبت و منفی هر کدام از کاربری‌ها محاسبه گردد(جدول شماره‌ی ۸). در پایان، به رتبه‌بندی حوزه‌های شهری اصفهان از نظر معیارهای فرهنگی پرداخته می‌شود(جدول شماره‌ی ۹).

جدول شماره‌ی یک- میزان کمبود سرانه‌ی هر یک از کاربری‌های تأمین‌کننده‌ی نیازهای فرهنگی نسبت به سرانه‌ی استاندارد در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

حوزه	جمعیت حوزه	خدمات فرهنگی	سرانه‌ی استاندارد (مترمربع) بر حسب جمعیّت	سرانه (مترمربع)	کمبود سرانه
شمال	۵۷۰۵۵۰	آموزشی	۵ ≤ سرانه ≤ ۲	۱	-٤
		مذهبی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۰/۲۷	-۰/٤۸
		اجتماعی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۰/۱۲	-۰/٦۳
		گردش‌گری تفریحی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۱	۰/۰٤	-۱/٤٦
		ورزشی	۲ ≤ سرانه ≤ ۱/۱	۰/۵۹	-۱/٤۱
شرق	۳۰۲۲٤۵	آموزشی	۵ ≤ سرانه ≤ ۲	۱/۲٦	-۳/۷٤
		مذهبی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۲/۹۰	۲/۱۵
		اجتماعی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۰/۰۹	-۰/٦٦
		گردش‌گری تفریحی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۱	۰/۹۸	-۰/۵۲
		ورزشی	۲ ≤ سرانه ≤ ۱/۱	۰/۲٤	-۱/۷٦

[۱] لازم به ذکر است، این پژوهش سرانه‌های موجود معیارهای فرهنگی حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان را براساس آخرین گزارش طرح بازنگری تفصیلی شهر اصفهان که از سوی مهندسین مشاور نقش جهان پارس تدوین و ارائه شده، گردآوری نموده است. لذا منطقه‌ی ۱۵، به صورت تفکیک‌شده مورد بررسی قرار نگرفته است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ادامه جدول شماره‌ی یک- میزان کمبود سرانه‌ی هر یک از کاربری‌های تأمین‌کننده‌ی نیازهای فرهنگی نسبت به سرانه‌ی استاندارد در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

حوزه	جمعیت حوزه	خدمات فرهنگی	سرانه‌ی استاندارد (مترمربع) بر حسب جمعیّت	سرانه (مترمربع)	کمبود سرانه
جنوب	۳۵۷۳۸۹	آموزشی	۵ ≤ سرانه ≤ ۲	۸/۷۶	۳/۷۶
		مذهبی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۰/۳۳	۰/۴۲
		اجتماعی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۵	۰/۶۶	-۰/۰۹
		گردش‌گری تفریحی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۱	۰/۲۳	-۱/۲۷
		ورزشی	۲ ≤ سرانه ≤ ۱/۱	۰/۶۰	-۱/۴
غرب	۱۸۴۸۸۰	آموزشی	۵ ≤ سرانه ≤ ۲	۱/۲۱	-۳/۷۹
		مذهبی	۰/۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۲	۰/۵۴	۰/۰۴
		اجتماعی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۴	۰/۱	-۰/۶۵
		گردش‌گری تفریحی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۰/۱	۰/۶۴	-۰/۸۶
		ورزشی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۱	۰/۷۹	-۰/۷۱
مرکز	۱۸۶۱۶۳	آموزشی	۵ ≤ سرانه ≤ ۲	۲/۵۳	-۲/۴۷
		مذهبی	۰/۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۲	۱/۴۶	۰/۹۶
		اجتماعی	۰/۷۵ ≤ سرانه ≤ ۰/۴	۰/۷	-۰/۰۵
		گردش‌گری تفریحی	۱/۵ ≤ سرانه ≤۰/۱	۰/۲۰	-۱/۳
		ورزشی	۱/۵ ≤ سرانه ≤ ۱	۰/۳۶	-۱/۱۴

منبع: (شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۹؛ و محاسبات نگارندگان برگرفته از طرح بازنگری طرح تفصیلی شهراصفهان، ۱۳۹۳)

جدول شماره‌ی دو- سطح، درصد و سرانه‌ی خدمات فرهنگی کلان‌شهر اصفهان در وضعیت موجود به تفکیک حوزه‌های شهری

حوزه	مناطق	جمعیت حوزه	خدمات فرهنگی	مساحت (هکتار)	سهم (درصد)	سرانه (مترمربع)
شمال	۷-۸-۱۳-۱۴	۵۷۰۵۵۰	آموزشی	۵۷/۱	۱	**۱**
			مذهبی	۱۵/۴۲	۰/۲۷	**۰/۲۷**
			اجتماعی	۶/۷	۰/۱۲	**۰/۱۲**
			گردش‌گری تفریحی	۲/۳۵	۰/۰۴	**۰/۰۴**
			ورزشی	۳۳/۹۱	۰/۵۹	**۰/۵۹**

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ادامه جدول شماره‌ی دو- سطح، درصد و سرانه‌ی خدمات فرهنگی کلان‌شهر اصفهان در وضعیت موجود به تفکیک حوزه‌های شهری

حوزه	مناطق	جمعیت حوزه	خدمات فرهنگی	مساحت (هکتار)	سهم (درصد)	سرانه (مترمربع)
شرق	۴-۱۰	۳۰۲۲۴۵	آموزشی	۳۷/۹۴	۱/۴۲	**۱/۲۶**
			مذهبی	۸/۷۷	۰/۳۳	**۲/۹۰**
			اجتماعی	۲/۶۸	۰/۱۰	**۰/۰۹**
			گردش‌گری تفریحی	۲۹/۵۸	۱/۱۱	**۰/۹۸**
			ورزشی	۷/۳۹	۰/۲۸	**۰/۲۴**
جنوب	۵-۶-۱۲	۳۵۷۳۸۹	آموزشی	۳۱۳/۱۱	۶/۵۸	**۸/۷۶**
			مذهبی	۱۱/۹۲	۰/۲۵	**۰/۳۳**
			اجتماعی	۲۳/۵۰	۰/۴۹	**۰/۶۶**
			گردش‌گری تفریحی	۸/۳۱	۰/۱۷	**۰/۲۳**
			ورزشی	۲۱/۴۵	۰/۴۵	**۰/۶۰**
غرب	۲-۹-۱۱	۱۸۴۸۸۰	آموزشی	۲۲/۴۵	۰/۸۱	**۱/۲۱**
			مذهبی	۹/۹۲	۰/۳۶	**۰/۵۴**
			اجتماعی	۱/۸۶	۰/۰۷	**۰/۱**
			گردش‌گری تفریحی	۱۱/۸۶	۰/۴۳	**۰/۶۴**
			ورزشی	۱۴/۵۴	۰/۵۲	**۰/۷۹**
مرکز	۱-۳	۱۸۶۱۶۳	آموزشی	۴۷/۰۱	۲/۱۱	**۲/۵۳**
			مذهبی	۲۷/۲۳	۱/۲۲	**۱/۴۶**
			اجتماعی	۱۲/۹۵	۰/۵۹	**۰/۷**
			گردش‌گری تفریحی	۳/۸۰	۰/۱۷	**۰/۲۰**
			ورزشی	۶/۶۸	۰/۳۰	**۰/۳۶**

منبع: (محاسبات نگارندگان برگرفته از طرحبازنگریطرحتفصیلیشهراصفهان، ۱۳۹۳)

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی سه- معیارهای فرهنگی موجود در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

حوزه‌های شهری	آموزشی	مذهبی	اجتماعی	گردش‌گری و تفریحی	ورزشی
شمال	۱	۰/۲۷	۰/۱۲	۰/۰٤	۰/۵۹
شرق	۱/۲٦	۲/۹	۰/۰۹	۰/۹۸	۰/۲٤
مرکز	۲/۵۳	۱/٤٦	۰/۷	۰/۲۰	۰/۳٦
غرب	۱/۲۱	۰/۵٤	۰/۱	۰/٦٤	۰/۷۹
جنوب	۸/۷٦	۰/۳۳	۰/٦٦	۰/۲۳	۰/٦۰

جدول شماره‌ی چهار-امتیازدهی معیارهای فرهنگی با استفاده از مدل ای. ان. پی

معیارها	وزن
آموزشی	۰/۲۱۱
مذهبی	۰/۱۸۹
اجتماعی	۰/۲۳۲
گردش‌گری و تفریحی	۰/۱۷٦
ورزشی	۰/۱۹۲

جدول شماره‌ی پنج- ماتریس استاندارد معیارهای فرهنگی موجود در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

حوزه‌های شهری	آموزشی	مذهبی	اجتماعی	گردش‌گری و تفریحی	ورزشی
شمال	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۰۳	۰/٤۸
شرق	۰/۱۳	۰/۸۷	۰/۰۹	۰/۸۱	۰/۱۹
مرکز	۰/۲۷	۰/٤٤	۰/۷۱	۰/۱٦	۰/۲۹
غرب	۰/۱۲	۰/۱٦	۰/۱۰	۰/۵۳	۰/٦٤
جنوب	۰/۹۳	۰/۰۹	۰/٦۷	۰/۱۹	۰/٤۹

جدول شماره‌ی شش- ماتریس استاندارد وزنی معیارهای فرهنگی موجود در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

حوزه‌های شهری	آموزشی	مذهبی	اجتماعی	گردش‌گری و تفریحی	ورزشی
شمال	۰/۰۲۱	۰/۰۱۵	۰/۰۲۷	۰/۰۰۵	۰/۰۹۱
شرق	۰/۰۲۷	۰/۱٦۵	۰/۰۲۰	۰/۱٤۵	۰/۰۳٦
مرکز	۰/۰۵٦	۰/۰۸۳	۰/۱٦۳	۰/۰۲۸	۰/۰۵۵
غرب	۰/۰۲۵	۰/۰۳۰	۰/۰۲۳	۰/۰۹۵	۰/۱۲۱
جنوب	۰/۱۹۵	۰/۰۱۷	۰/۱۵٤	۰/۰۳٤	۰/۰۹۳

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی هفت- ایده‌آل مثبت و منفی معیارهای فرهنگی موجود در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

	۱	۲	۳	٤	٥
A^*	۰/۱۹٥	۰/۱٦٥	۰/۱٦۳	۰/۱٤٥	۰/۱۲۱
A^-	۰/۰۲۱	۰/۰۱٥	۰/۰۲۰	۰/۰۰٥	۰/۰۳٦

جدول شماره‌ی هشت- فواصل ایده‌آل مثبت و منفی شاخص‌های فرهنگی موجود در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

	حوزه‌ی شمال	حوزه‌ی شرق	حوزه‌ی مرکز	حوزه‌ی غرب	حوزه‌ی جنوب
S^+	۰/۳۰	۰/۲٤	۰/۲۱	۰/۲٦	۰/۱۹
S^-	۰/۰٥	۰/۲۰	۰/۱٦	۰/۱۲	۰/۲۳

جدول شماره‌ی نه- ضریب C_i^*و رتبه‌بندی حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

	حوزه‌ی شمال	حوزه‌ی شرق	حوزه‌ی مرکز	حوزه‌ی غرب	حوزه‌ی جنوب
Ci^*	۰/۱٤	۰/٤٥	۰/٤۳	۰/۳۱	۰/٥٥
رتبه	٥	۲	۳	٤	۱

بر اساس معیارهای فرهنگی مد نظر در پژوهش حاضر، حوزه‌های شهری جنوب، شرق و مرکز به ترتیب با ضریب ۰/٥٥، ۰/٤٥ و ۰/٤۳، در رتبه‌های اول تا سوم و حوزه‌های غرب و شمال با ضریب ۰/۳۱ و ۰/۱٤ به ترتیب در انتهای طیف طبقه‌بندی قرار دارند. همان‌طور که مشاهده می‌شود حوزه‌ی جنوب شهر اصفهان، بیش‌ترین سهم از سرانه‌های شهری را به خود اختصاص داده است و تفاوت آشکاری با حوزه‌ی شهری شمال دارد که نشان از نابرابری و بی‌عدالتی در توزیع خدمات فرهنگی نسبت به جمعیت است.

پس از آشکارشدن توزیع ناعادلانه‌ی خدمات فرهنگی در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان مسئله‌ای که مد نظر قرار می‌گیرد این است که آیا شیوه‌ینظام‌مندی برایتعیینسرانه‌هادر طرح‌های جامع و تفصیلی اصفهان وجود داشته است. برای پاسخ به این مسئله، وجود رابطه میان سرانه‌ی هر یک از معیارهای خدمات فرهنگی با جمعیت حوزه‌های شهری از طریق رابطه‌ی همبستگی، مورد بررسی قرار گرفت. هدف در این بخش، دست‌یابی به چگونگی تغییر سرانه‌ی پیشنهادی کاربری‌ها

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

در حوزه‌های شهری اصفهان با جمعیت‌های مختلف است. بدین منظور، رابطه‌ی میان سرانه‌ی کاربری‌ها با جمعیت هر یک از حوزه‌های محدوده‌ی مطالعه از طریق همبستگی، مورد بررسی قرار گرفته است. از دلایل استفاده از تحلیل همبستگی، بررسی وجود رابطه‌ی معنی‌دار میان دو عامل جمعیت و سرانه‌ها می‌باشد. همچنین، برای بررسی ارتباط سرانه‌های کاربری‌های شهری با نقش شهر، سهم مساحت هر یک از کاربری‌ها با میزان سرانه‌ی هر یک از کاربری‌ها از طریق رابطه‌ی همبستگی بررسی شد. علّت درنظرگرفتن سهم هر یک از کاربری‌های فرهنگی، میزان ارجحیت کاربری در حوزه‌های شهری به نسبت‌های معمول است و این امر می‌تواند شاخص مناسبی برای ارزیابی سرانه‌ها با نقش شهرها باشد.

جدول شماره‌ی ده- مساحت و سرانه‌ی خدمات فرهنگی در هر یک از حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

سال وضع وجود	افق طرح	حوزه‌های شهری	جمعیت سال ۱۳۸۵	جمعیت پیشنهادی برای افق طرح	خدمات فرهنگی	مساحت (هکتار)	سهم (درصد)	سرانه (مترمربع)
۱۳۸۵	۱۴۰۰	جنوب	۳۵۷۳۸۹	۴۴۵۰۰۰	آموزشی	۳۲۰/۶۷	۷/۲۱	**۶/۷۱**
					مذهبی	۹۵/۵۱	۲/۱۵	**۲/۰۱**
					اجتماعی	۱۹/۱	۰/۴۳	**۰/۴**
					گردش‌گری/تفریحی	۱۶/۳۴	۰/۳۷	**۰/۳۴**
					ورزشی	۴۰/۰۵	۰/۹۰	**۰/۸۴**
		شرق	۳۰۲۲۴۵	۳۳۷۰۰۰	آموزشی	۵۷/۶۸	۱/۷۱	**۲/۱۶**
					مذهبی	۹/۴۰	۰/۲۸	**۰/۳۵**
					اجتماعی	۶/۶	۰/۲	**۰/۲۴**
					گردش‌گری/تفریحی	۳/۸۰	۰/۱۱	**۰/۱۴**
					ورزشی	۲۱/۹۰	۰/۶۵	**۰/۸۲**
		شمال	۵۷۰۵۵۰	۷۳۱۷۱۵	آموزشی	۱۳۵/۲۸	۱/۸۵	**۲/۳۷**
					مذهبی	۱۸/۴۷	۰/۲۵	**۰/۳۲**
					اجتماعی	۲۷/۰۳	۰/۳۷	**۰/۴۸**
					گردش‌گری/تفریحی	۱۲/۹۹	۰/۱۸	**۰/۲۳**
					ورزشی	۸۳/۱۸	۱/۱۴	**۱/۴۶**

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ادامه جدول شماره‌ی ده- مساحت و سرانه‌ی خدمات فرهنگی در هر یک از حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان

سال وضع وجود	افق طرح	حوزه‌های شهری	جمعیت سال ۱۳۸۵	جمعیت پیشنهادی برای افق طرح	خدمات فرهنگی	مساحت (هکتار)	سهم (درصد)	سرانه (مترمربع)
۱۳۸۵	۱۴۰۰	غرب	۱۸۴۸۸۰	۲۴۶۹۶۸	آموزشی	۶۳/۷۲	۲/۵۸	**۲/۳**
					مذهبی	۸/۹۹	۰/۳۶	**۰/۳۲**
					اجتماعی	۸/۸۲	۰/۳۶	**۰/۳۲**
					گردش‌گری/تفریحی	۲/۵۰	۰/۱۰	**۰/۰۹**
					ورزشی	۲۸/۸۰	۱/۱۷	**۱/۰۴**
		مرکز	۱۸۶۱۶۳	۳۱۵۰۰۰	آموزشی	۵۰/۶۰	۱/۶۱	**۲/۲۷**
					مذهبی	۲۲/۳۲	۰/۷۱	**۱/۰۰**
					اجتماعی	۱۵/۶۳	۰/۵۰	**۰/۷۰**
					گردش‌گری/تفریحی	۹/۷۴	۰/۳۱	**۰/۴۴**
					ورزشی	۱۴/۴۰	۰/۴۶	**۰/۶۵**
		کل	۱۶۰۱۲۲۷	۲۰۷۵۶۸۳	آموزشی	۶۲۷/۹۵	۳/۰۲	**۳/۴۶**
					مذهبی	۱۵۴/۶۹	۰/۷۵	**۰/۸۵**
					اجتماعی	۷۷/۱۸	۰/۳۸	**۰/۴۲**
					گردش‌گری/تفریحی	۴۵/۳۷	۰/۲۲	**۰/۲۵**
					ورزشی	۱۸۸/۳۳	۰/۹۱	**۱/۰۴**

منبع: (محاسبات نگارندگان برگرفته از طرح بازنگری طرح تفصیلی شهراصفهان، ۱۳۹۳)

تحلیل ارتباط میان سرانه با میزان مساحت هر یک از خدمات فرهنگی و ارتباط میان سرانه‌ی هر یک از خدمات فرهنگی با جمعیت هر یک از حوزه‌های شهری اصفهان

ضریب همبستگی در رابطه‌ی سرانه‌ی آموزشی و جمعیت شهر، معادل ۰/۱۶۴ و در رابطه‌ی سهم آموزشی و جمعیت، معادل ۰/۱۰۲ به دست آمده است؛ بنابراین نمی‌توان همبستگی معنی‌داری میان آن‌ها متصور شد. علامت مثبت ضریب همبستگی نشان‌دهنده‌ی وجود رابطه‌ی مثبت میان جمعیت شهر و سرانه و سهم معیار آموزشی در طرح جامع و تفصیلی شهر می‌باشد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

ضریب همبستگی در رابطه‌ی سرانه و سهم آموزشی معادل ۰/۹۸۸ به دست آمد که در سطح آلفای ۰/۰۱، با ۹۹ درصد اطمینان معنادار است و جهت رابطه به صورت مثبت و مستقیم است؛ یعنی هر چه سهم کاربری آموزشی افزایش یافته سرانه‌ی آموزشی نیز افزایش یافته است.

ضریب همبستگی در رابطه‌ی بین سرانه‌ی مذهبی و جمعیت شهر معادل ۰/۰٤۱ و رابطه‌ی سهم مذهبی و جمعیت، معادل ۰/۰٥٦ به دست آمد که نشان‌دهنده‌ی عدم همبستگی میان آن‌هاست. علامت مثبت ضریب همبستگی نیز نشان‌دهنده‌ی وجود رابطه‌ی مثبت میان جمعیت شهر با سرانه و مساحت معیار آموزشی در طرح جامع و تفصیلی شهر می‌باشد. ضریب همبستگی در رابطه‌ی سرانه و سهم کاربری مذهبی معادل ۰/۹۸۲ به دست آمد که در سطح آلفای ۰/۰۱، با ۹۹ درصد اطمینان معنادار است و جهت رابطه به صورت مثبت و مستقیم است؛ یعنی هر چه سهم کاربری مذهبی بیش‌تر شود، سرانه‌ی مذهبی نیز افزایش می‌یابد.

ضریب همبستگی در رابطه‌ی بین سرانه‌ی گردش‌گری و تفریحی با جمعیت شهر، معادل ۰/۲۰۰ و رابطه‌ی سهم گردش‌گری و تفریحی و جمعیت معادل ۰/۲۲۱ به دست آمدکه نشان‌دهنده‌ی عدم همبستگی میان آن‌هاست. علامت مثبت ضریب همبستگی نیز نشان‌دهنده‌ی وجود رابطه‌ی مثبت میان جمعیت شهر با سرانه و مساحت معیار گردش‌گری و تفریحی در طرح جامع و تفصیلی شهر می‌باشد. ضریب همبستگی در رابطه‌ی سرانه و سهم کاربری گردش‌گری و تفریحی معادل ۰/۹۰۳ به دست آمد که در سطح آلفای ۰/۰٥، با ۹٥ درصد اطمینان، معنادار است و جهت رابطه به صورت مثبت و مستقیم است؛ یعنی هر چه سهم کاربری گردش‌گری و تفریحی بیش‌تر شود سرانه‌ی مذهبی نیز افزایش می‌یابد.

ضریب همبستگی رابطه‌ی سرانه و مساحت معیارهای اجتماعی، فرهنگی و ورزشی با جمعیت شهر و رابطه‌ی سرانه و مساحت آن‌ها با یکدیگر نیز نشان داد که در هیچ یک از رابطه‌های عنوان‌شده، همبستگی معناداری وجود ندارد. اطلاعات به‌دست‌آمده از ضرایب هر یک از کاربری‌ها در قالب جدول زیر ارائه گردیده است(جدول شماره‌ی ۱۱).

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی یازده- ضرایب همبستگی به‌دست‌آمده هر یک از کاربری‌ها با استفاده از آزمون پیرسون

نیازهای فرهنگی		ضریب همبستگی پیرسون	
		ضریب همبستگی	Sig
آموزشی	رابطه بین جمعیت و سرانه	۰/۱٦٤	۰/۷۹۲
	رابطه بین جمعیت و مساحت	۰/۱۰۲	۰/۸۷۰
	رابطه بین مساحت و سرانه	۰/۹۸۸	۰/۰۰۲**
مذهبی	رابطه بین جمعیت و سرانه	۰/۰٤۱	۰/۹٤۷
	رابطه بین جمعیت و مساحت	۰/۰٥٦	۰/۹۲۹
	رابطه بین مساحت و سرانه	۰/۹۸۲	۰/۰۰۳**
اجتماعی فرهنگی	رابطه بین جمعیت و سرانه	۰/۲۷٦	۰/٦٥۳
	رابطه بین جمعیت و مساحت	۰/۲۲۹	۰/۷۱۱
	رابطه بین مساحت و سرانه	۰/۲۷٦	۰/٦٥۳
گردش‌گری و تفریحی	رابطه بین جمعیت و سرانه	۰/۲۰۰	۰/۷٤۷
	رابطه بین جمعیت و مساحت	۰/۲۲۱	۰/۷۲۱
	رابطه بین مساحت و سرانه	۰/۹۰۳	۰/۰۳٦*
ورزشی	رابطه بین جمعیت و سرانه	۰/۷۷۲	۰/۱۲٦
	رابطه بین جمعیت و مساحت	۰/٤٥٦	۰/٤٤۰
	رابطه بین مساحت و سرانه	۰/۸۱۸	۰/۰۹۱

(P> ۰/۰٥* ؛P> ۰/۰۱)**

در ادامه برای رابطه‌ی همبستگی مساحت سه معیار آموزشی، مذهبی و گردش‌گری و تفریحی با سرانه‌ی هر یک از آن‌ها که در بخش قبل ارائه شد و دارای رابطه‌ی معناداری بودند، از طریق تحلیل‌های پیش‌بینی و توابع منتخب آن برای هر یک از همبستگی‌ها، مدل‌سازی آماری صورت گرفت. این توابع نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ای برای محاسبه‌ی سرانه براساس طرح جامع اصفهان در هر کاربری است. روابط همبستگی با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس، توابع پیش‌بینی خطی[1]،

[1] Linear

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

لگاریتمی[1]، معکوس[2]، سهمی یا درجه ۲[3]، درجه ۳[4]، مرکّب[5]، توانی[6]، منحنی اس[7]، رشد[8] و نمایی[9] مورد بررسی قرار گرفت.

در نهایت، تابعی که شرایط ۵ گانه‌ی قابل قبول‌بودن(ضریب آر دو[10]، ضریب اف[11]، معنی‌داری، ضرایب بی[12] و میزان آ[13] قابل قبول) را کسب نمودند، به عنوان تابع قابل قبول برای پیش‌بینی میزان سرانه‌ی کاربری‌های فرهنگی با توجه به عامل مستقل، ارائه شد. در ادامه، توابع آماری قابل قبول برای هر یک از کاربری‌های دارای همبستگی آماری محاسبه شد. در تحلیل صورت‌گرفته، توابع پیش‌بینی آماری براساس ۱۰ تابع اشاره‌شده برای کاربری‌های آموزشی، مذهبی و گردش‌گری و تفریحی به دست آمد و هر یک از آن‌ها براساس شرایط توابع قابل قبول، سنجیده شدند. در نهایت، تابع بهینه برای مدل‌سازی داده‌های شهرهای نمونه، تعیین شد.

جدول شماره‌ی دوازده- خلاصه‌مدل و برآورد پارامترهای تابع بهینه برای مدل‌سازی سرانه‌ی کاربری آموزشی براساس مساحت آن

تابع بهینه		خلاصه‌مدل					برآورد پارامترها			
نوع رگرسیون		R Square	F	df1	df2	Sig.	مقدار ثابت	b1	b2	b3
درجه ۳ (Cubic)		۰/۹۹۹	۷۱۶/۳۵۵	۲	۲	۰/۰۰۱	۲/۲۹۹	۰/۰۰۰	-۰/۰۴۴	۰/۰۱۸
معادله	$Y = a + b_1x + b_2x^2 + b_3x^3$									

[1] Logarithmic
[2] Inverse
[3] Quadratic
[4] Cubic
[5] Compound
[6] Power
[7] S
[8] Growth
[9] Exponential
[10] R^2
[11] F
[12] b
[13] a

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

جدول شماره‌ی سیزده–خلاصه‌مدل و برآورد پارامترهای تابع بهینه برای مدل‌سازی سرانه‌ی کاربری مذهبی براساس مساحت آن

تابع بهینه		خلاصه‌مدل					برآورد پارامترها	
		R Square	F	df1	df2	Sig.	مقدار ثابت	b1
نوع رگرسیون	لگاریتمی (Logarithmic)	۰/۹۷۵	۱۱۵/۵۶۶	۱	۳	۰/۰۰۲	۱/۳۳۲	۰/۸۱۷
معادله	$Y = a + blnx$							

جدول شماره‌ی چهارده– خلاصه‌مدل و برآورد پارامترهای تابع بهینه برای مدل‌سازی سرانه‌ی کاربری گردش‌گری و تفریحی براساس مساحت آن

تابع بهینه		خلاصه‌مدل					برآورد پارامترها	
		R Square	F	df1	df2	Sig.	مقدار ثابت	b1
نوع رگرسیون	منحنی S (S_Curve)	۰/۹٤۰	٤٦/٥٨٨	۱	۳	۰/۰۰٦	۰/۳۹۸ −	−۰/۱۸۸
معادله	$Y = e^{a+(\frac{b}{x})}$							

نتیجه‌گیری

انسان همواره در محیط زندگی خود، به دنبال پاسخ نیازهای خویش، به شکلی مثبت و بهینه می‌باشد که با تأمین برخی نیازها، خواسته‌های جدیدی در ذهن او شکل می‌گیرد و این چرخه همچنان ادامه می‌یابد؛ لذا سکونت‌گاهای موفق و زیست‌پذیر می‌بایست همواره پویا و پاسخ‌گوی نیازهای ساکنان خود باشند. در صورتی که شرایط موجود به شکلی مناسب، پاسخ‌گوی نیازهای وی باشد، قطعاً در رضایت از کیفیت زندگی وی تأثیرگذار خواهد بود؛ این سکونت‌گاه‌ها، علاوه‌بر تأمین نیازهای پایه همچون مسکن، ایمنی، امنیت، خوراک و پوشاک، می‌بایست به تأمین نیازهای سطوح بالاتر، همچون نیازهای تفریحی، فرهنگی، هنری، و معنوی نیز پاسخ‌گو باشد. از این منظر، لازم است شهر قابلیت تحقق فضاهایی برای آموزش، سلامت، تفریح و دیگر فعالیت‌های پاسخ‌گوی نیازهای فرهنگی ساکنین خود را فراهم نماید.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

تحقیقات متعددی در خصوص نیازهای فرهنگی به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان صورت گرفته است؛ برخی از تحقیقات صورت‌گرفته، به سنجش نیازهای فرهنگی و اولویت‌بندی آن‌ها (آقابابایی، ۱۳۸۵؛ صدیق سروستانی و حبیب‌پور، ۱۳۸٦؛ اسماعیلی و ربیعی، ۱۳۸۷؛ رزاقی، ۱۳۸۷ و ۱۳۹۱؛ عصاره و همکاران، ۱۳۹۰؛ نیازی و گنجی، ۱۳۹۲) و برخی دیگر به ارزیابی فضاهای اختصاص یافته جهت تأمین هر یک از نیازهای فرهنگی انسان در شهر، همچون فضاهای فرهنگی - اجتماعی (مرادی، ۱۳۸٦) فضاهای مذهبی (تاج و حافظی‌زاده، ۱۳۸۹؛ پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۱) فضاهای ورزشی (رهنمایی و آقایی، ۱۳۸۸؛ سرایی و همکاران، ۱۳۹۱؛ رخشانی نسب و رشیدیان، ۱۳۹٦) فضاهای تفریحی و گردش‌گری (تقوایی و صفرآبادی، ۱۳۹۰؛ زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۱؛ پورامرایی و همکاران، ۱۳۹٤) پرداخته‌اند؛ در تحقیقات فوق هر یک از پژوهش‌گران سعی نموده‌اند بر لزوم توجه به نیازهای فرهنگی قشر، گروه و ساکنین محدوده‌ی مطالعه خود تأکید نموده و از نظر اهمیت به اولویت‌بندی هر یک از آن‌ها از دیدگاه دانش‌جویان، دانش‌آموزان یا ساکنین یک شهر بپردازند و یا سرانه‌های اختصاص‌یافته به هر یک از فضاهای فرهنگی موجود را در یک سکونت‌گاه مورد سنجش قرار دهند و سپس پیشنهاداتی برای بهبودعملکردشان در شهر ارائه نمایند؛ لذا برخورداری از امکانات و سرانه‌های هر یک از اراضی جهت فعالیت‌های آموزش رسمی و عمومی تحت مدیریت وزارت‌خانه‌های آموزش و پرورش و کار و امور اجتماعی و فعالیت‌های آموزش عالی و تکمیلی و پژوهشی همچون مدارس عالی، دانش‌گاه‌ها، دانش‌کده‌ها، دانش‌سراها، حوزه‌های علمیه و مراکز تحقیقاتی و پژوهشی و علمی و کاربردی و پارک فناوری، آموزش‌های پیش دبستانی، کلاس‌های سوادآموزی، مدارس راهنمایی، دبیرستان و پیش‌دانشگاهی، هنرستان‌های صنعتی وابسته به آموزش و پرورش و مجتمع‌های آموزشی فنی‌وحرفه‌ای وزارت کار و امور اجتماعی، مدارس اسلامی، مدارس کودکان استثنایی، مراکز پرورش استعدادهای درخشان، مدارس شاهد و مدارس اتباع خارجی تحت عنوان نیازهای آموزشی، اراضی اختصاص‌یافته به فعالیت‌های اجتماعی همچون کتاب‌خانه‌ها، کانون‌های پرورش فکری کودکان و نوجوانان، سینما، نگارخانه، فرهنگ‌سرا و مجتمع‌های فرهنگی، سالن اجتماعات، سینما، تئاتر، سالن کنسرت، مؤسسات و دفاتر مرکزی روزنامه و مجله، مراکز صدا و سیما، موزه‌های تاریخی، موزه‌های آثار هنری و نمایشگاه‌ها تحت عنوان نیازهای اجتماعی، اراضی اختصاص‌یافته جهت انجام ورزش‌های مختلف از سطوح حرفه‌ای تا مبتدی همچون زمین‌های بازی کوچک، زمین‌های ورزشی و سالن‌های کوچک ورزشی و استخرها، ورزشگاه‌ها و

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

مجتمع‌های ورزشی، زورخانه‌ها، مجموعه‌های آبی ورزشی تحت عنوان نیازهای ورزشی، اراضی اختصاص‌یافته جهت انجام فرایض و مراسم دینی و مذهبی و بقاع متبرکه همچون مساجد، حسینیه‌ها و فاطمیه‌ها، امامزاده‌ها، مصلّی، مهدیه، کلیساها، کنیسه‌ها و آتش‌کده‌ها تحت عنوان نیازهای مذهبی، اراضی اختصاص‌یافته جهت فعالیت جسمی و ذهنی همچون سالن‌هاو تالارهای برگزاری جشن، محوطه‌های روباز اسکیت و سایر مجموعه‌های کوچک تفریحی تحت عنوان نیازهای تفریحی و اراضی اختصاص‌یافته جهت اقامت و سیاحت همچون هتل، مسافرخانه، مهمان‌پذیر و مهمان‌سراها، هتل آپارتمان و متل، اردوگاه‌های جهان‌گردی و پلاژهای ساحلی، اماکن و محوطه‌های تاریخی و بناهای یادبود تحت عنوان نیازهای گردش‌گری، از جمله حقوق شهروندی به شمار رفته و برنامه‌ریزی به منظور تخصیص عادلانه‌ی هر یک از آن‌ها در سطح هر یک از نواحی، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌گردد. از سوی دیگر، برنامه‌ریزی جهت برخورداری و بهبودبخشیدن به شاخص‌ها و سرانه‌های هر یک از اراضی فوق، مستلزم شناخت وضع موجود امکانات و سرانه‌های اختصاص‌یافته به آن‌ها و نیازسنجی و تعیین اولویت پاسخ به هر یک از آن‌ها می‌باشد. در این پژوهش به سنجش هر یک از کاربری‌های فوق(آموزشی، اجتماعی، تفریحی، گردش‌گری، ورزشی و مذهبی) در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان به عنوان تأمین‌کننده‌ی نیازهای فرهنگی پرداخته شد؛ این کاربری‌ها، در اولویت نخست پاسخ به نیازهای فرهنگی مردم می‌باشد که در یافته‌های تحقیقاتی بسیاری از پژوهش‌گران، مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

در این پژوهش، در دو مرحله، سؤال پژوهش مورد سنجش و تحلیل قرار گرفت؛ در مرحله‌ی اول، به ارزیابی میزان کمبود سرانه‌های اختصاص‌یافته به هر یک از نیازهای فرهنگی نسبت به سرانه‌ی استاندارد و تعیین اولویت پاسخ به هر یک از آن‌ها و سپس به رتبه‌بندی هر یک از حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان از جهت دسترسی به هر یک از خدمات فرهنگی، پرداخت شد؛ سپس در مرحله‌ی دوم، سرانه‌های پیشنهادی در طرح‌های توسعه‌ی شهری(جامع و تفصیلی) که از مهم‌ترین اسناد برنامه‌ریزی در شهرسازی معاصر ایرانبه شمار می‌روند، مورد بررسی قرار گرفت تا این مسئله مورد ارزیابی قرار گیرد که آیا شیوه‌ی نظام‌مندی برای تعیین سرانه‌ها در طرح‌های جامع و تفصیلی اصفهان وجود داشته است؛ این مرحله از پژوهش، موجب تمایز این پژوهش با سایر پژوهش‌های اشاره‌شده‌ی فوق می‌باشد که به عنوان نوآوری این پژوهش محسوب می‌گردد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

نتایج بخش اول تحقیق نشان داد، میزان سرانه‌ی اختصاص‌یافته به کاربری مذهبی در حوزه‌های شرق، جنوب، غرب و مرکز و کاربری آموزشی حوزه‌ی جنوب از سهم بیش‌تر، و سایر کاربری‌ها در حوزه‌های شهری مورد مطالعه، از سهم کم‌تری نسبت به میزان سرانه‌ی استاندارد برخوردار هستند و کاربری آموزشی به جز حوزه‌ی جنوب که بیش‌تر از میزان سرانه‌ی استاندارد می‌باشد در سایر حوزه‌ها از میزان کمبود بیش‌تری نسبت به سایر کاربری‌ها برخوردار است. نتایج حاصل از تکنیک تاپسیس نیز نشان داد، حوزه‌های شهری جنوب، شرق و مرکز از جهت دسترسی به خدمات فرهنگی، به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته‌اند و میان حوزه‌ی جنوبی شهر با حوزه‌ی شمالی، تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد که نشان از عدم تعادل در فضای شهری اصفهان است. همان‌طور که جمالی و ایزدی(۱۳۹۰) نیز در پژوهش خود، به یافته‌های همسو دست یافته‌اند؛ به‌گونه‌ای که در یافته‌های آنان نیز، مناطق ۱، ۱۳، و ۱٤، واقع در حوزه‌ی شمال و منطقه‌ی ۷ واقع در حوزه‌ی شرق در پایین‌ترین سطح برخورداری از خدمات فرهنگی قرار گرفته‌اند؛ اگرچه همه‌ی معیارهای فرهنگی مورد سنجش در این پژوهش با معیارهای در نظر گرفته‌شده در پژوهش آن‌ها، مشابه نیست.

در نتایج بخش دوم، ضریب همبستگی رابطه‌ی سرانه و مساحت معیارهای فرهنگی(آموزشی، مذهبی، اجتماعی فرهنگی، گردش‌گری، تفریحی و ورزشی) با جمعیت شهر نشان داد که بین متغیرهای مورد بررسی، همبستگی معناداری وجود ندارد. از طرف دیگر رابطه‌ی همبستگی میان سرانه و سهم کاربری‌ها نشان داد که کاربری‌های آموزشی، مذهبی و گردش‌گری و تفریحی دارای همبستگی مثبت هستند؛ یعنی با افزایش سهم کاربری‌های فوق، سرانه‌های پیشنهادی نیز افزایش یافته است. در مرحله‌ی بعد، با توجه به اطمینان از وجود رابطه‌ی همبستگی کاربری‌های آموزشی، مذهبی و گردش‌گری و تفریحی، توابع پیش‌بینی آماری هر یک از کاربری‌ها به‌دست آمد که نتایج روابط رگرسیونی در این بخش نیز نشان داد که در طرح جامع شهر، روابط و شیوه‌ی نظام‌مندی برای سرانه‌های کاربری‌های اجتماعی فرهنگی و ورزشی وجود نداشته است. توابع بهینه، نشان‌دهنده‌ی میزان سرانه در سهم کاربری‌های فوق در شهر بود؛ اما ساختاری در طرح جامع شهر در رابطه با سرانه‌ی کاربری‌های فوق با جمعیت شهر مشاهده نشد.

به‌نظر می‌رسد عواملی هم‌چون اجرای سیاست‌های اقتصاد سیاسی، قطب رشد و سیاست مرکز پیرامون در به‌وجودآمدن تفاوت‌های موجود بین حوزه‌های شهری از نظر تخصیص سهم هر یک از کاربری‌های فرهنگی، نقش داشته باشد. برای ازبین‌بردن این تفاوت‌ها باید عدالت اجتماعی که

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

موتور محرکه‌ی پیشرفت متعادل، متناسب و هماهنگ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است، اساس برنامه‌ریزی شهری اصفهان قرار گیرد و سرانه‌های خدمات فرهنگی متناسب با جمعیت در نظر گرفته شود و به‌گونه‌ای برابر و عادلانه توزیع گردد. بدیهی است در صورتی که عدالت اجتماعی در برخورداری از امکانات فرهنگی کلان‌شهر اصفهان وجود داشته باشد، استاندارد زندگیمردم از لحاظ خدمات در تمامی حوزه‌های شهری افزایش یافته و میزان رضایت‌مندیمردم نیز بهبود خواهد یافت. از سوی دیگر، بدیهی است سیاست‌گذاری‌های مناسب به منظور تعدیل و یا حذف نابرابری با راهکارهای مناسب نظارت و ارزیابی دقیق مراحل و چگونگی اجرای قوانین در طرح‌های توسعه‌ی شهری، انجام پژوش‌های مستمر در مورد تعیین روند فرآیند ناهماهنگی فضایی – اجتماعی، می‌تواند آینده‌ای روشن‌تر را در مسیر عدالت اجتماعی ترسیم کند. یافته‌های این مقاله، می‌تواند برای تحلیل و ارزیابی سرانه‌های پیشنهادی در طرح جامع و تفصیلی و کاهش نابرابری در توزیع خدمات فرهنگی در حوزه‌های شهری کلان‌شهر اصفهان به ترتیب اولویت، مورد توجه قرار گیرد.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

منابع

۱. اسماعیلی، رضاو ربیعی، کامران (۱۳۸۷) «سنجش نیازهای فرهنگی اجتماعی دختران دانش‌آموز شهر اصفهان»، **فصل‌نامه‌ی مطالعات راهبردی زنان**، دوره‌ی ۱۱، شماره‌ی ٤۱: ۱۳٤-۹۷.

۲. آقابابایی، عباس (۱۳۸۵) «**بررسی نیازهای فرهنگی سال‌مندان شهر تهران**»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد، مؤسسه‌ی آموزش عالی سوره واحد تهران.

۳. پاپلی‌یزدی، محمد حسین و رجبی، سناجردی (۱۳۸۲) **نظریه‌های شهر و پیرامون**، انتشارات سمت.

٤. پورامرایی، سمیرا، اکبری، محمدرضا و صابری، امیر (۱۳۹٤) «جایگاه فضاهای سبز شهری در گذران اوقات فراغت و گردش‌گری شهروندان»، **مطالعات مدیریت گردش‌گری (مطالعات جهان‌گردی)**، دوره‌ی۱۰، شماره‌ی ۲۱: ۸٤-۷۱.

۵. پورجعفر، محمدرضا، تقوایی، علی‌اکبر و معروفی، سکینه (۱۳۹۱) «جایگاه فضاهای «مذهبی اسلامی» در طرح‌های توسعه‌ی شهری معاصر(بررسی طرح جامع تهران و طرح‌های تفصیلی ۵ منطقه از تهران)»، **نقش جهان - مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی**، دوره‌ی ۲، شماره‌ی ۱: ۳۰-۱۹.

٦. تقوایی، مسعود و صفرآبادی، اعظم (۱۳۹۰) «مدیریت گردش‌گری شهری با تأکید بر برنامه‌ریزی فضاهای شهری جاذب گردش‌گر مطالعه‌ی موردی شهر کرمانشاه»، **جغرافیا**، دوره‌ی ۳، شماره‌ی ۹: ۲۰۷-۱۸۳.

۷. تاج، شهره و حافظی‌زاده، شقایق (۱۳۸۹) «پتانسیل‌یابی فضاهای شهری در بخش مرکزی شهر تهران به منظور ساماندهی اجرای مراسم فرهنگی – مذهبی با تأکید بر اجرای مراسم ایام محرم»، **جغرافیا**، دوره‌ی ٤، شماره‌ی ۱۲: ٤۷-۳۳.

۸. جوادی، نسرین (۱۳۸٤) «توسعه‌ی فرهنگی استان‌ها، تنگناها و راه‌کارها»، **نشریه‌ی ایران**، شماره‌ی ۱٤۱: ۱۳-۱۱.

۹. رزاقی، حمید (۱۳۸۷) **نیازسنجی فرهنگی هنری از شهروندان ساکن غرب تهران**، سازمان هنری شهرداری تهران، مرکزمطالعات فرهنگی شهرتهران.

۱۰. رزاقی، حمید (۱۳۹۱) «مقایسه‌ی نیازهای فرهنگی و هنری شهروندان ساکن پهنه‌های شمالی، جنوبی و غربی شهر تهران»، **مطالعات مدیریت شهری**، دوره‌ی ٤، شماره‌ی ۹: ۸٤-۷۱.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۱۱. رزاقی، حمید (۱۳۹۵) **نیازهای فرهنگی و هنری شهرنشینان ساکن پهنه‌ی مرکزی شهر تهران**، گزارش پژوهش، http://anthropologyandculture.com.

۱۲. رخشانی‌نسب، حمیدرضا و رشیدیان، مریم (۱۳۹٦) «تحلیلی بر جایگاه مبلمان ورزشی در افزایش سرزندگی فضاهای شهری(مطالعه‌ی موردی: شهر نورآباد ممسنی)»، **جغرافیا و توسعه**، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ٤٦: ۱۱٦-۱۰۱.

۱۳. رهنمایی، محمدتقی و آقایی، لیلا (۱۳۸۸) «نقش شهرداری‌ها در توسعه‌ی فضاهای ورزشی برای گذران اوقات فراغت شهروندان (مورد مطالعه: منطقه‌ی ٦ شهرداری تهران)»، **جغرافیا**، دوره‌ی ۷، شماره‌ی ۲۲: ٤٦-۲۵.

۱٤. زبردست، اسفندیار (۱۳۸۳) **اندازه‌ی شهر**. مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

۱۵. زنگی‌آبادی، علی، عبدالله‌زاده، مهدی، مبارکی، امید و پورعیدی‌وند، لاله (۱۳۹۱) «بررسی و تحلیل فضاهای گردش‌گری شهر ارومیه»، **فضای جغرافیایی**، دوره‌ی ۱۲، شماره‌ی ۳۹: ۹٤-۷۷.

۱٦. سعیدنیا، احمد (۱۳۸۳) **کاربری زمین شهری، کتاب سبز راهنمای شهرداری‌ها**، جلد دوم، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

۱۷. سعیدی رضوانی، نوید و داودپور، زهره (۱۳۸۹) **تدقیق تعاریف و مفاهیم کاربری‌های شهری و تعیین سرانه‌ها**، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

۱۸. سرخ‌کمال، کبری، بیرانوند زاده، مریم و زنجیرچی، محمود (۱۳۹۰) «سطح‌بندی شهرستان‌های استان خراسان رضوی از لحاظ مؤلفه‌های توسعه‌یافتگی فرهنگی»، **مجله‌ی برنامه‌ریزی فضایی**، دوره‌ی ۱، شماره‌ی ۲: ۱۰۸- ۹۵.

۱۹. سرایی، محمدحسین، حشمتی جدید، مهدی، بیرانوند زاده، مریم (۱۳۹۱) «مکان‌یابی فضاهای ورزشی در شهر خرم‌آباد با استفاده از سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی»، **آمایش محیط**، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۱۸: ۱۰۸-۸۵.

۲۰. شورای عالی فرهنگ و هنر (۱۳٤٦) تهران: مرکز مطالعات و هماهنگی فرهنگی.

۲۱. شورای عالی معماری و شهرسازی ایران (۱۳۸۹) **عملکردهای کاربری اراضی شهری**، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۲۲. شفقی، سیروس (۱۳۸۱) **جغرافیای اصفهان**، اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.

۲۳. صدیق سروستانی، رحمت‌الله و حبیب‌پور گتابی، کرم (۱۳۸٦) «بررسی نیازهای اجتماعی، فرهنگی و آموزشی دختران دانش‌آموز سراسر کشور»، **پژوهش زنان**، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۳: ۳۱-٦۲.

۲٤. طرح بازنگری طرح تفصیلی شهر اصفهان (۱۳۹۳) **مهندسین مشاور نقش جهان پارس**، اصفهان: شهرداری اصفهان، معاونت شهرسازی و معماری.

۲۵. عزیزی، محمدمهدی (۱۳۹۲) «تحلیلی بر رابطه‌ی سرانه‌ی کاربری‌های زمین و اندازه‌ی شهر در طرح‌های جامع شهرهای ایران»، **نشریه‌های هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی**، دوره‌ی ۱۸، شماره‌ی ٤: ۳٦-۲۵.

۲٦. عصاره، علیرضا، سراج خرمی، ناصر، برومندنسب، مسعود و حزین، نسیم (۱۳۹۰) «شناسایی نیازهای فرهنگی آموزشی و پژوهشی دانش‌جویان کارشناسی دانشگاه آزاد اسلامی»، **یافته‌های نو در روان‌شناسی(روان‌شناسی اجتماعی)**، دوره‌ی ۷، شماره‌ی ۲۱: ٦٤-٤۷.

۲۷. گیدنز، انتونی (۱۳۷٤) **جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

۲۸. گلستان‌نژاد، ابوالقاسم (۱۳۹۵) **اطلس کلان‌شهر اصفهان، فصل دوم- جمعیت، معاونت برنامه‌ریزی**، پژوهش و فناوری اطلاعات شهرداری اصفهان.

۲۹. مجلس شورای ملی مجموعه قوانین دوره قانون‌گذاری بیست‌وسوم (۱۳۵۰) **برنامه‌ی عمرانی پنجم**(جلد شانزدهم): ۷۱۰۰.

۳۰. مرادی، علیرضا (۱۳۸٦) «**نیازسنجی توسعه‌ی فضای فرهنگی شهروندان نجف‌آباد در سال ۱۳۸۷**»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد، دانشگاه آزاد خوراسگان.

۳۱. مجموعه‌قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳) **فصل نهم: توسعه‌ی فرهنگی**، تهران: انتشارات معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات.

۳۲. محمودی، جمال، شاهیوندی، احمد و سلطانی، مرضیه (۱۳۹۰) «تحلیلی بر توزیع فضایی خدمات فرهنگی و تعیین سطوح برخورداری استان‌های ایران»، **فصل‌نامه‌ی جغرافیا**، دوره‌ی ۲، شماره‌ی ۲۹: ۱٦۳-۱٤۹.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

۳۳. محمدی، جمال و ایزدی، ملیحه (۱۳۹۰) «رتبه‌بندی مناطق شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های فرهنگی براساس تصمیم‌گیری چندشاخصه»، **فصل‌نامه‌ی رفاه اجتماعی**، دوره‌ی ۱۲، شماره‌ی ٤٤: ۱۹۸-۱۷۵.

۳٤. مولایی، محمد (۱۳۸٦) «مقایسه‌ی درجه‌ی توسعه‌یافتگی بخش خدمات و رفاه اجتماعی استان‌های ایران طی سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۸۳»، **فصل‌نامه‌ی رفاه اجتماعی**، دوره‌ی ٦، شماره‌ی ۲٤: ۲٤۱-۲۵۸.

۳۵. مختاری ملک‌آبادی، رضا (۱۳۸٦) «**تأثیر تکنولوژی اطلاعات بر برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری(نمونه‌ی موردی: کاربری‌های فرهنگی- تفریحی در شهر اصفهان)**»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.

۳٦. مهدی‌زاده، جواد (۱۳۷۹) **سرانه‌ی کاربری‌های خدمات شهری، مطالعات نظری و تجارب جهانی**، جلد اول، تهران: مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری.

۳۷. نیازی، محسن و گنجی، محمد (۱۳۹۲) «نیازسنجی فرهنگی و اولویت‌بندی الگویی در میان شهروندان کاشانی»، **فصل‌نامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی و فرهنگی**، دوره‌ی ۲، شماره‌ی ۱: ۳۷-۷۰.

38. Barton, H., Grant, M., Guise, R., (2003). Shaping Neighborhoods- a Guide for Health, Sustainability and Vitality. Spon press- Taylor & Francis Group, London.

39. Bertram, C., Rehdanz, K., (2015). Preferences for cultural urban ecosystem services: Comparing attitudes, perception and use, 12, 187-199.

40. Chakrabarty, B. K., (2001). Urban Management: Concepts, Principles, Techniques and Education. Cities, 18(5), 331-345.

41. Chapin, F, Stuart, Jr., (1965). Urban Land Use Planning. Board of trustees of the University of Illionois, Urbana.

42. Case, C., Hawthorne, T. L., (2013). Served or unserved? A site suitability analysis of social services in Atlanta, Georgia using Geographic Information Systems. Applied Geography, 38, 96-106.

43. Littman, T., (2005). Land Use Impacts on Transport: How LandUse Factors Affect Travel Behavior. Victoria Transport Policy Institute,www.vtpi.org.

44. Market street research inc., (1998). Girls needs in Franklin, Hampden, and Hamshire counties. girls, inc., western Massachusetts the care center, market street research, inc, Northampton, Massachusetts.

45. Rosenstein, C., (2011). Cultural development and city neighborhoods. City, Culture and Society, 2, 9–15.

46. Silverman, S., and Pritchard, A. M., (1996). Building their future: girls and technology education in Connecticut. Journal of Technology Education, 7(2), spring.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]

47. Vlami, V., P.Kokkoris, I., Zogaris, S., Cartalis, C., George, K., Dimopoulos, P., (2017). Cultural landscapes and attributes of "culturalness" in protected areas: An exploratory assessment in Greece. Science of the Total Environment, 595, 229-243.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-20]